Коли потрібна допомога…

ЖАДАН КАРПА
ЛЮБКА ШИЯН
СЛАВІНСЬКА ДЕНИСЕНКО
КІДРУК БАБКІНА
РОЗДОБУДЬКО ВДОВИЧЕНКО

ВОЛОНТЕРИ

Мобілізація добра

КЛУБ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ

Волонтери. Мобілізація добра

Обережно! Ненормативна лексика!

Передмова

Бідна, бідна моя Україна… Це кажу вголос я, Ірена Карпа, у XXI столітті, а не котрийсь із високочолих заплаканих класиків сто чи двісті років тому. Я дивлюся останні новини – у Фейсбуку, у телевізорі, чую їх по телефону. І плачу гіркими сльозами, на які здатні лише безсила лють і болюче співчуття. У такі миті мені байдужі пафос і банальність моїх слів. Мозок просто безсилий охопити масштаб трагедії, у котрій цієї миті живуть мільйони моїх співвітчизників. Безкінечні звістки про загибель солдатів на Сході. Падіння гривні. Змаління всіх виплат. Зростання цін. Паніка. Страх, що ворог захопить нові й нові території. За що нам це? Чому? Невже ми досі не заплатили за уявні та наявні помилки предків, якими б вони не були? Бідна, бідна моя Україна. І коли це все закінчиться, питаю себе я, питаєте себе ви, питають усі: від селянина до політолога, від журналіста до шкільної вчительки і, певно, навіть знахарів і відьмаків. «Молодих покалічать і уб'ють, старі помруть з голоду!» – у телефоні аж буяє оптимізмом мама. То там, то сям люди говорять про голодний бунт і Третій Майдан. Усе змінюється блискавично: поразки, перемоги, прогнози, припущення.

Аж тут, наче відчуваючи, про що я думаю, мені телефонує знайома волонтерка Юля. Що ти там, каже, Карпа, в депресію не впадаєш? Та от тримаюся, як у мультиках, за краєчок прірви, бо який сенс від тої депресії. Отож і я так, каже вона. І мені в голові не вкладається, як вона може нас порівнювати – себе, таку активну, яке робить надзвичайно багато для бійців, поранених, сиріт, з ранку до ночі шукаючи гроші на гострі потреби, все купуючи й відправляючи адресантам на передову і – що найважче – отримуючи звістки про смерть вчорашніх опіканців, із такою нездалою мною. Нічо, каже Юля, єдине, що рятує, – це спортзал. Хоч трохи мозок відключається. Я ото навіть думала на пару днів поїхати відпочивати, а який сенс? Однаково мозок буде тут.

Поки кладу слухавку, очі натикаються на звичайний фейсбучний мотиватор. На тлі загальної харчово-гривневої паніки такі речі привертають увагу за принципом виключення: «Справжня перемога для нас – це перемога над своїм негативним мисленням». Я завжди з підозрою ставилася до різноманітних людей «на позитивчику». Вони мають звичку особливо ні в що глибоко не вдаватися – я такий собі позитивний, нащо мені ваші проблеми. (Один такий цілком культовий персонаж, пам'ятаю, під час протистояння на Майдані у грудні дивився на все з місточка, «бо ж страшно», що потім, зрештою, не завадило йому зі сцени горлати геройські гасла і всіляко настроювати інших на «позитивчик».) Що ж, кожному своє. Знаю одне – усі, хто волонтерить, так чи інакше пропускають той біль світу крізь себе. Вроджена емпатія? Пристрасть до самопожертви? Бажання робити світ кращим у будь-який спосіб, бо так навчилися в дитячих книжках і героїчних фільмах? Хтозна. Достеменно одне – вони ніколи не стоять осторонь. Розгрібаючи найгірші, найбільш стресові ситуації, самі залишаються притомними. Що допомагає їм вижити? Юля каже – спортзал...

У цій книзі – про волонтерство і не тільки – зібрано чимало історій від найкращих українських авторів. (Усіх улюблених заманити, на жаль, не вдалося. Причини на те були різні – у когось брак часу, у когось небажання загравати з подібними темами, «невідчуття» їх.) Але вийшло далеко не зле. Вийшло, як би то сказати, вчасно. І значно ширше, ніж уявлялося на початку, – думала, буде збірка стрункіх і стриманих есеїв від українських опініон-мейкерів. А на виході одержали строкатий килим із віршів, есеїв, щемливих оповідань і ріал-таймових записок. Хтось сильно заглиблювався в деталі, проблематику, саму суть феномену волонтерства, хтось лише пройшов по дотичній, геніально зачепивши ті струни, що найбільш зрезонують у читацькій душі. Кожен сам для себе вирішує, наскільки кон'юнктурною чи пропагандистською є соціальна тематика. Як на мене, хороший автор інтуїтивно уникне ризику творити штампи. Війна, до якої

найбільший стосунок має українське волонтерство, – тема неоднозначна, гостра, болюча і значно об'ємніша, ніж ми зараз можемо собі уявити.

Як там у Жадана?

Прийде час, і яка-небудь наволоч
обов'язково буде писати про це героїчні вірші.
Прийде час, і яка-небудь наволоч
скаже, що про це взагалі не треба писати.

Ірена Карпа

Галина Вдовиченко

Госпіталь. Розвантажувальні дні

1

– Хлопці ногу мою знайшли, – повідомляє Володя-ротний. Він дмухає собі на пальці, бо занадто спритно вхопив горнятко свіжозапареного чаю – мало на підлогу не випустив.

Попереджала ж: гарячий! Що ще за муть про ногу?

– Яку ногу? – далася спровокувати на запитання.

Жодного поруху у Володиному обличчі. Він береться за ручку над головою, підтягується на лікарняному ліжку вище, підпихає собі подушку під спину. Кивок на ногу без ступні, сповиту бинтами: невже не зрозуміло?...

Хлопці з сусідніх ліжок ховають усмішки. Хтось тримає Марину на оці, хтось кидає короткі погляди – цікаво ж, як вона реагуватиме. Розважаються, наче шестикласники на уроці. Тільки у кожного як не рука в апараті з металевими спицями, то нога на витяжці.

– Щойно хлопці дзвонили, – незворушно веде далі Володя-ротний. – Знайшли, кажуть, твою ступню! Ага, кажу, то що? Як там вона, без мене? Почорніла... Навіщо ж вона мені, чорна? – Володя розводить руками: ні до чого, мовляв. – Кажу їм: а як там ситуація з сєпарівськими ступнями? Бо мені й чужа підійде. Відрубайте у сєпара. Ноги ж не винні. За дурною головою і ногам нема спокою. Я на сєпарську ступню погоджуюсь!

Оповідач фиркає, випускає нарешті на волю широку усмішку. Хлопці підхоплюють хвилю. Довго ж стримувалися. Га-га-га! – струшує сміхом палату хірургічного відділення, – га-га-га!!!

Чорний гумор тут за таблетку править, за таблетку-антидепресант. Он як завзято регочуть. Особливо ті, хто без руки, без ноги. Смішно їм цієї хвилини – і слава Богу.

– А раптом не праву ногу пришлють? Раптом ще одну ліву? – вступає у гру Марина.

– То ходитиму «наліво», – відбиває подачу Володя, провокуючи новий вибух реготу. – Лівою! Лівою! Лівою!

Двері рвучко відчиняються. Медсестра. Ні, це вже занадто! Вона не потерпить безладу. Що за шум? За стіною, між іншим, люди відпочивають! І на тумбочках поприбирайте зайве! І на столі.

Медсестер і санітарок у госпіталі бракує, особливо тепер, коли поранених везуть та й везуть зі Сходу. Лікарі тут дива роблять, а от з доглядом проблеми, без волонтерів не обійтися. Ще й ліків катастрофічно бракує, та що там ліків – усього бракує, навіть питної води. В усьому потреба – в одязі, взутті, зубних пастах, щітках, станках та пінках до гоління, туалетному папері, серветках і пакетах до сміття.

Багатьох хлопців привозять роздягнених, без особистих речей. Одяг на них як не згорів, то подертий-закривавлений. Без підтримки волонтерів – ніяк. Тому й Марина тут, хоча у неї сім'я, діти, робота, кредит на житло, проблеми – усе, як у багатьох, а вона вечорами тут і вихідними тут. І Світлана у госпіталі, волонтер іще з Майдану, з «Медичної сотні». Коли у липні виявилося, що у госпіталі багато поранених і потрібні помічники, «Волонтерська сотня» узялася ще й за цю ділянку. Студентка Настя навіть перевелася зі стаціонару на заочне, вже кілька місяців ходить у госпіталь як на роботу. Десятки дівчат з «Волонтерської сотні» забули про те, що таке вільний час, відклали до кращих часів неспішне кавування з подругами, походи у кінотеатр, вечір з книжкою… Навіть у свої персональні свята – дні народження, іменини – вони у госпіталі або працюють за потребами госпіталю: перуть речі, купують ліки, приймають допомогу, складають і оприлюднюють звіти. Гроші збирають на усе – від медикаментів до спорядження на фронт, організовують додаткове харчування у реанімації, тримають зв'язок з іншими волонтерськими організаціями, передають на передову необхідне, навіть машини. Куплять, підремонтують – і на Схід. Організаторської роботи щодня

новий віз. Доводиться робити усе: мити тих, хто сам не може, годувати поранених з ложечки, голити, стригти нігті, обробляти ранки, втирати антигрибкові мазі між пальцями ніг (на передовій іноді впродовж кількох діб не знімають берців)… Марина робить усе без вагань, вона лише «утку» виносити не може. Кривавий гній з гумової пеленки відмиє й не скривиться, а «утку» з сечею до туалету донести не береться, санітарку кличе.

Шукаю Світлану. Вона десь тут, Марина її щойно бачила. А тоді й дівчата з волонтерського «офісу» підтвердили: тут вона, де ж їй бути – її мобілка на столі. Офісом дівчата називають кімнатку на прохідній госпіталю: двері весь час відхилені, ноутбук у куті, на стіні розклад чергувань, списки потреб, номери телефонів, дитячі малюнки: «Люблю Україну», «Повертайтеся живими!»… – наївні, щемкі закарлюки, слова з помилками. На поличках – стоси одягу, коробки з медикаментами, штабель памперсів, розміри від S до XL. Треба, каже Тетяна, поділитися з будинком престарілих, бо з тими памперсами вже перебір, не треба їх аж стільки. Тетяна тут сьогодні чергує, приймає від людей допомогу: коробки печива, мандарини, батарейки, мінеральну воду…

Хлопчина у куртці та шапці зазирає через голови.

– Футболку у вас можна попросити? – каже невпевнено.

Його вже виписують, він повертається у свій батальйон, і все у нього вже є, він сам купив, а от про змінну футболку забув.

Рудої куртки Світлани, її робочого спецодягу, немає на вішачку. Вона зазвичай у ній курсує між корпусами. Десь на території Світлана, знайдемося.

У палаті, де триває концерт, її немає. Вадим співає під гітару, він у відділенні вже за свого. Професійний музикант, викладач музшколи, з чоловіком Марини, теж музикантом, в одному рок-гурті грають.

Госпітальний репертуар у Вадима на будь-який смак – від класики до жартівливих пісень. Він зазвичай переходить з палати у палату, з гітарою та стосиком паперу під пахвою, зі словами пісень. За ним на милицях соває ноги мовчазний хлопчина, ті самі пісні по кілька разів слухає.

Підсідаю на ліжко до двох слухачів, господар посувається, приймаючи гостей. Двоє поранених лежать: наймолодший, з вигляду школяр, двадцятиоднорічний Славік із гірського села, і Олександр, дядя Саша, він так себе називає усім, з ким знайомиться, хто молодший від нього.

Не потрапляючи у ноти, Олександр підспівує Вадиму, емоційно реагуючи на музику. Російські пісні теж лунають, Шевчук і Тальков; тексти давні, а наче сьогодні написані…

Я мечтаю вернуться с войны,
На которой родился и рос,
На руинах нищей страны
Под дождями из слез.
Но не предан земле тиран,
Объявивший войну стране,
И не видно конца и края этой войне…

Олександр ворушить губами, намагаючись вгадати забуті слова, підхоплює останні у кожному рядку, він колись знав цю пісню, після повернення з Афгану. У приспіві вже чується впевнено, голос його міцнішає:

Я пророчить не берусь,
Но точно знаю, что вернусь,
Пусть даже через сто веков

В страну не дураков, а гениев.
И, поверженный в бою,
Я воскресну и спою
На первом дне рождения
Страны, вернувшейся с войны…

У дяді Саші усі емоції на обличчі. Він з Луганщини, з міста Щастя, з якого одні пішли в українські батальйони, другі – в ЛНР-івці, а треті нікуди, ні туди й ні сюди; а ще інші гинуть під обстрілами у своїх будинках, на своїх вулицях.

Хлопці плескають у долоні; ті, у кого руки вільні, стараються найдужче. У кого рука закута у металеву фіксувальну конструкцію, б'ють здоровою по нозі, ляскають по тумбочці… Суцільний захват. Концерт у розпалі.

– *Жовті стрічки-и,* – Вадим змінює тональність, – *символ розлуки і печалі*…

Дядя Саша ледь помітно мовчки погойдується у такт музиці, цих слів він іще не знає.

Після кожної пісні – загальне пожвавлення й обмін репліками. Вадим заглядає у свої папери. Що далі?

Далі – просто мелодія, з кінофільму «Ромео і Джульєтта». Вона з перших акордів робить нас беззахисними. Усі завмирають – волонтери, що зайшли мінералку роздати, підполковник Роман біля вікна, рядовий Славік із гірського села, де зараз туристи на лижах мали б кататися, але не катаються, і ми з ним уже встигли обговорити проблему цьогорічного безсніжжя, а отже, й відсутності заробітків у місцевих… І сивий сорокарічний кіборг Ян із Донецька, поранений неподалік своєї вулиці, у старому терміналі Донецького аеропорту. Він не був удома вже кілька місяців, відтоді як поховав

маму та перевіз сім'ю в Запорізьку область, та й дім його тепер не в Донецьку, а там, де його дружина і донька.

…Наче триває гра «замри-відімри». З останнім акордом – спільне втягування повітря і синхронний віддих: х-ха!..

– Іспанський танець? – пропонує Вадим.

Він задоволений ефектом. Ми зараз глина у його руках, роби з нами що хочеш.

– Так! – одразу погоджуються усі. – Так, так.

– Ех, – мрійливо озивається дядя Саша, – сюди б ще танцівницю з кастаньєтами.

– Я можу, – підхоплює тему волонтерка Олена.

– Достатньо музики, – нарешті озивається Ян, він сьогодні мовчун.

– Мій син приїде, – каже Олександр музиканту після сальси. – До мене сюди приїде. Провідати. Прийдеш до нас пограти?

Вадим каже «так», і дядя Саша широко усміхається, показуючи відсутність кількох зубів. Разом із сином він воював у батальйоні «Айдар», обидва рядові, тепер Володя там без батька.

– Альона! Де наш коньяк? – Олександр сьогодні дуже активний. – За це треба випити! Ну чого-чого?… Бо на душі полегшало. З чого пити?… Де шоколадка?…

Олена видобуває з тумбочки пляшку, відкорковує, наливає на денця пластикових стаканчиків, з сухим клацанням ламає плитку шоколаду.

– Не підганяй мене, – стримує Сашкове піднесене нетерпіння.

Беручка до роботи, вона усе робить спритно. Майже щодня тут. Годує хлопців, миє посуд у палатній раковині, наводить лад на спільному столі під вікном. У неї тут маленьке господарство – усе продумано, усе на своїх місцях. А вдома вона тепер хіба ночує. У серпні її попросила про допомогу Марина, і відтоді Олена усі найважчі дні була біля Сашка. Тут її волонтерський пост, вона сама собі його доручила. Тепер не відступиться.

Сіла поруч. Шепоче у вухо, незважаючи на гітарні перебори, не помічаючи незадоволення хлопців: тут щойно медсестра заходила,

ну та, що завжди з претензіями: закінчуйте з тим концертом! Може, каже, вам сюди ще проституток привести?... Оце так заявочки!

Саша сміється, він зовсім розімлів від музики та коньяку.

– Що ти зробив! – увага Олени повертається до Сашка, вона забирає в нього порожній стакан. – Це ж було на два рази, а ти за раз вихилив!

– Я не зрозумів, що на два... – погляд Сашка злагіднів, голос розім'як, в очах блищить волога. – Ах, як добре! Яке свято! Як добре, що я ще й поголитися встиг!

Поголила його Олена, але він цього нюансу не озвучує, і Олена його не виправляє. «Я сам» – обнадійливий симптом. Йому набридла нерухомість, остогидла прикутість до ліжка. Він пришвидшує події, підганяє майбутнє. Я дивлюся на них обох, часом не можу відвести погляду – про них би оповідання написати або роман і за законами жанру повернути події куди завгодно, у будь-якому напрямку, бо це були б уже зовсім інші, вигадані Олена та Олександр. Життя звело б їх тут не випадково. Колишня дружина айдарівця опинилася б дуже далеко від нього, в усіх сенсах далеко, і географічно, й від розуміння того, за що він воює, за що вони з сином воюють разом і хто кого збив з пантелику, хто кого підбурив, бо хтось же з них двох повів іншого за собою. А Олена опинилася б поруч. Вона б не вміла доглядати за лежачими хворими, тим більше за пораненими, але швидко б стала досвідченою доглядальницею, хоча це слово до контексту не пасує, бо жодна доглядальниця не працювала б з такою готовністю, терпінням і відданністю, як Олена біля Олександра. Можна було б написати про закони та примхи взаємозалежності, про те, хто від кого часом більше залежний – він чи вона. Особливо у такій ситуації. Той, хто наразі безпомічний, але за першої ж нагоди намагатиметься чимшвидше спертися на себе самого, забути про будь-які обмеження у власних можливостях? Чи той, хто віддає іншому свій час, свої сили, усе більше занурюючись у потребу опікуватися, допомагати, бути потрібним? Йдеться натомість про реальних людей, а не про літературних персонажів. Правдиве

життя, сповнене недомовок, протиріч та загадок, є цікавішим, непередбачливішим за будь-яку вигадку, йому затісно навіть у рамках роману. Хоча у фільмі за цим гіпотетичним романом головну чоловічу роль (я вже бачу цю усмішку) міг би зіграти Стів Бушемі – той, що у «Фарго» братів Коенів. Він з нашим героєм – один типаж.

Олександр у госпіталі вже п'ять місяців, тут він свій ювілей відзначив, своє п'ятдесятиріччя. Він часто згадує місто Щастя Новоайдарського району, місто на лінії фронту, де Луганська ТЕС. Батальйон «Айдар» захищав Луганський аеропорт, у липні поблизу Георгіївки однією міною їх поранило утрьох – його і двох товаришів. Хірурги ледве врятували від ампутації ліву ногу, осколками повиривало шматки м'язів з правої, але вона вціліла. Тепер одна нога на витяжці, друга – з брунатними западинами до самої кістки на понівеченій гомілці. Нутрощі осколками нафаршировані. Крупні витягли, кілька дрібних залишили у шлунку, наразі їх не рухатимуть. Увесь порізаний, у шрамах-прямокутниках від пересадки шкіри, наче у слідах від гірчичників, Сашко попри все усміхається. Сміється й жартує. Така натура.

– Якби не Олена, не знати, що було б з дядею Сашею, – говорила мені Марина у коридорі кілька днів тому.

Ми сиділи біля вішака з флізеліновими халатами, затяганими, несвіжо-блакитними, для відвідувачів. Раз по разу хтось підходив до нас, скидав халат, надягав халат, плутався у зав'язках; за такої інтенсивності – тиждень максимум, і місце халата у смітнику. Не настачишся. Марина розповідала про Олену. Із захватом. Син дорослий, живе сама, вдень викладає в інституті, ввечері та по суботах-неділях – у госпіталі. Колеги-викладачі і студенти допомагають грошима, продуктами для поранених. Вона ще й встигає щось смачненьке вдома приготувати для хлопців. Не лише за дядею Сашею доглядає, вона усім у палаті допомагає.

…Двері – рип! Медсестра, гроза клініки ушкоджень, промовисто завмирає в одвірку. Музика не зупиняється. Очі медсестри – на потилиці музиканта, він смикає плечем, відчуває цей погляд, сидячи спиною до входу. Музика звучить, але до акордів додається відчутний неспокій, він розливається палатою, наче коридорна прохолода. Рука медсестри залишається на клямці дверей, друга впирається у стегно. Багатообіцяюча поза. Тільки б дала дослухати.

– Може, досить? – каже вона, дочекавшись, поки стишаться оплески.

Важливо випередити Олену, бо вона – це очевидно – вже готова щось різке сказати. Олену позаочі називають «Крейсер Аврора», вона про це знає й не заперечує: крейсер – то крейсер. Прямолінійність їй личить, це частина її натури, її захист і зброя, вона складає гармонію з її худорлявим обличчям, з її підтягнутою фігурою майстра спорту («кандидата», виправляє вона, коли чує про майстра). Олена біля Олександра – і друг, і охоронець.

Виходжу у коридор, покликавши медсестру.

– Ви ж бачили, які у них зараз очі… Не позбавляйте їх цієї радості.

Але вона не дає себе збити з обраного курсу:

– І що з того?… Вже годину триває концерт!

– Та хоч би й дві, – намагаюся знизити гучність розмови, – музика хлопцям як ліки.

– Ви мене не вчіть, я двадцять років тут працюю. Існує порядок, у лікарні має бути тихо.

У мене більше немає аргументів. Останнє слово залишається за нею:

– Закінчуйте концерт! Розкомандувалися тут…

Між медичним персоналом та волонтерами часом аж іскрить, але ці хвилини протистояння навіть війнами місцевого значення не назвеш. Так, дрібна шарпанина. Без волонтерів тут умить виросли б еверести роботи, з якими й удвічі більшому медперсоналу не впоратися.

Одного разу відділення було настільки перевантаженим, що дядю Сашу перевели в інше, і він три дні там лежав, нікого не турбуючи. Йому приносили їсти, ставили тарілку на тумбочку, згодом забирали застиглий суп чи кашу зі словами: чому ви не їсте? Треба їсти!

А йому було незручно тягнутися до тарілки, ще й ногу сіпало. А волонтерів поруч не було. У Марини та Олени ті три вечори були зайняті іншим. Коли ж вони прийшли до нього у палату і спробували пересунути нерухому ногу, палець Олени провалився у щось м'яке й вологе: зі споду на гомілці утворився абсцес, під прозорою плівкою шкіри набралося гною, але цього ніхто не помічав, навіть дядя Саша, звиклий терпіти ще й не таке.

Ох, як «Аврора» розвернула корму! Як підняла бойовий прапор, як посунула коридором до чергової медсестри… Крейсер на бойовому рейді. А тоді, після словесного морського бою, випустивши пару, разом і рану почистили, і поприбирали.

Чому волонтери не роблять зупинок? Чому не можуть сказати «досить з мене»? Чому не перемикаються на свої справи? Бодай тимчасово. В одної дитина без зимового взуття, доношує старе, а нове купити ніколи; у другої домашні вже забули, що таке недільний обід з борщем та варениками. Там чоловік усе розуміє й підтримує, а тут – знову обручку на столі залишив, добре, коли до вечора… Скільки можна, мовляв! І справді, скільки можна? Звідки ці запаси терпіння? Мабуть, звідки й терпець хлопців на фронті. Втомилися, а не вступаються, бо що тоді?…

Життя у госпіталі – як будь-де (з певними поправками, звичайно). І люди різні. Здавалося б, прооперовані, спільним побутом пов'язані, звиклі до стогонів і до «уток» на сусідньому ліжку. Госпітальне братерство. А от чогось один води з пляшки не вип'є, аби не запропонувати іншим, а другий півлітрову банку олів'є при всіх виїсть, дзенькаючи ложкою до скла, наповнюючи палату хвилюючим запахом домашньої кухні, – і нічого, лише утреться серветкою. Той червоною барвою вкривається, загикується, соромиться вимовити просте запитання, хоча діло дріб'язкове – труси попросити. А цей

сприймає усе як належне («не бачиш, я тяжко поранений») і навіть не дякує за гостинці («он там залиши»).

Роздаємо у палатах те, що принесли: після обіду на це саме час. У Марини рука вже натренована: усе поділила, ще й запитує: кому йогурт? кому мандарини?... свіжі газети?... Одному книжки не потрібні, іншому цукерки. Від цигарок майже ніхто не відмовляється.

Часом видається, що найбільша тут потреба – поговорити, але у певний час, за певних обставин, коли це буде доречним. Бо можна невчасно прийти, коли людині живіт болить або коли у палаті зібралися фільм дивитися і вже на моніторі пливуть початкові титри. Ноутбуки тут є чи не у кожній палаті, майже усі подаровані, хоча дехто не вміє давати їм раду. Інше діло – розмови. Про що? Про колишню роботу. Про друзів. Про «козлів нагорі». Про зраду. Майже у кожного, хто зі Сходу, війна проїхалася гусеницями по сім'ях. Волонтерки знають або здогадуються, у кого дружина «за сєпарів», у кого зять по той бік воює, за ДНР чи ЛНР. Така правда життя. Що у країні, те й у сім'ях.

Проситься до висловлення щось дуже болюче, що хлопці там пережили; вони хочуть розповісти про те, що сидить скалкою у серці, у мозку, у пам'яті, будить серед ночі. Й водночас сторожко бережуть вхід до цієї потаємної кімнати. Найменший необачний рух, не та інтонація, поспішний невдалий коментар – і дверцята затраскуються.

Прийшла психолог, роздала фломастери й папір. Намалюйте дерево. Хлопці покрутили фломастери, хто у лівій, хто у правій... І білі аркуші залишилися чистими. Кінець експерименту. Такі підходи для іншої аудиторії, після інших травм. Психологи – вони теж різні. І не знати, з ким розмова піде, а з ким закінчиться, щойно розпочавшись.

У Марини товаришка вийшла заміж за американця, то його дядько (багато років тому повернувся з війни у В'єтнамі) дотепер відвідує

психолога. Щотижня. Бо є така потреба. Психічне здоров'я нерідко потребує більшої уваги, ніж фізичні проблеми.

2

На подушці кіборга Яна – кумедний шматяний кіт, пошитий з кольорової тканини. Очі-ґудзики витріщає. Його хтось із відвідувачів подарував. Ян котів любить; коли вивозив сім'ю з Донецька, змушений був залишити своїх двох на сусідів. Був упевнений – тимчасово, вийшло – чи не назавжди. Ян почуває себе винним перед своїми котами, думає: як там вони? З ким? На новому місці до Яна з дружиною та донькою пристало мале кошеня на тоненьких ніжках-патичках – вони вигодували його з пипетки. Тепер буде з нами, каже Ян, хоч куди б нас занесло.

Ян отримав поранення при захисті Донецького аеропорту. Куля розтрощила кістку правої руки, застрягла у м'язі. Хірург кулю витягнув – віддав Янові. Шматок металу, холодна абищиця, а могла ж влучити трошки лівіше…

Кілька місяців тому Ян був гірником на шахті «Щеголка Глибока» у Донецьку. Він вже заробив собі «підземний стаж», може у п'ятдесят років іти на пенсію. На гірника він не подібний, виламується з певного стереотипу – і зовні, і внутрішньо. Мова інтелігентна, багато читає, переважно з електронної книжки, стриманий, ввічливий. А чого ж варто було очікувати від гірника? Колоритної говірки, присмаченої абсцентною лексикою?… безцеремонності?… бозна ще яких трафаретів, нав'язаних телевізором і відсутністю живого спілкування? У полоні банальних стереотипів живемо, одне одного маркуємо: «східняк», «західняк»…

– Нічим, – каже Ян, – я не примітний. Активістом не був, але те, що почалося на Донбасі у квітні, одразу не прийняв. Тоді ж записався в батальйон до Семена Семенченка, він тільки формувався у Дніпропетровську, навіть трохи побув у Нацгвардії під Києвом. Але обставини склалися так, що потрібно було повернутися у Донецьк… Мама сильно хворіла… Не вдалося її врятувати…

У протилежному куті палати тихе бубоніння. Тут розмови течуть у багатоканальному режимі, ніхто ні від кого не таїться, не ховається, бо й нема куди.

– Забрав дружину й доньку, – далі веде Ян, – і поїхали звідти. Виїжджали через ДНР-івські блокпости. Чоловіків виводили з автобуса, перевіряли документи. Один кричав нам: боягузи! хто захищатиме Донбас від нациків?!

Зупинилися у місті Дніпрорудному під Запоріжжям. Знайшов роботу, дружина теж. Але важко було слухати новини про Донецьк і дуже неприємно – про переселенців. Переселенці… – Ян робить паузу, добираючи слова, – …вони різні. Хоча багато піни наїхало… Не зміг я залишатися там. У серпні була третя хвиля мобілізації, пішов у військкомат. Добровольцем. Потрапив в «учебку» «Десна». Розподілили у дев'яносто третю механізовану бригаду під Дніпропетровськом. Там формували перший батальйон, а у ньому – третю роту, яку мали відправити в аеропорт. Брали туди тільки добровольців.

– Хлопці, вечеряти будете?

До палати зазирає санітарка, тітонька з лагідним обличчям і червоними долонями. Тягне коридором візочок – баняк, стосик тарілок, нарізаний хліб.

Ян хитає головою: «дякую».

– Дивився на своє місто. З вікон розбитого старого терміналу… Бачив висотку, де прохідна заводу «Точмаш». Бачив розграбоване «Метро», вентиляційний ствол шахти Засядька… Здавалося, можна вийти й піти додому, а ні – стріляють.

Слухаю, намагаючись уявити, як це – бачити знайомі вулиці, знати, що десь там вікно твоєї кімнати, твої книжки, зів'ялі без нагляду бегонії у вазонках, коти у сусідів або у під'їзді, безпритульні, прислухаються до кроків, чи ти, бува, не повертаєшся…

Три тижні у листопаді Ян з хлопцями своєї роти тримав старий термінал.

– Перший раз намагалися заїхати в аеропорт дев'ятого листопада. Анекдотичний випадок. – Ян гмикає, поправляє хустку-пов'язку, вона його руку в металічному каркасі підтримує. – Хоча нам було не до сміху. Завантажилися у БМП вшістьох. Водій-механік недосвідчений, так гнав, що ми проїхали повз аеропорт. Загальмували вже біля селища Спартак, а в цей момент у Спартаку був прем'єр ДНР Захарченко. Да-а… Коли перший раз щось відбувається, ти ще неляканий, не знаєш, чого чекати. Їдемо – і здається, що по броні камінчики стукають, потім відчуваєш: кришка люка ходить ходором, а тоді спалах і потужний удар… Врешті виявилося, ми зробили коло і повернулися у Піски. Вибралися назовні – і що бачимо: броня витримала п'ять влучень РПГ. Чотири по дотичній і одне пряме. Нас врятувало те, що на броні були прикріплені речмішки і бронежилет. А РПГ, може, знаєте, коли б'є, кумулятивний струмінь пропалює метал, розплавляє броню і все всередині випалює. Але тут силу удару пом'якшили мішки і бронежилет. Хлопців, що поруч зі мною сиділи, контузило, один від удару отримав травму хребта, а я цілий залишився. Потім ми дивилися по «сєпар-тв» новини, які транслює Донецька телевежа, – і там сказали, що українські військові намагалися атакувати… Насправді ми просто заблукали.

Поки ми розмовляємо, нас кілька разів переривають відвідувачі. Жвавий день сьогодні, день відчинених дверей. То діти прийшли привітати, малюнки принесли, то мами курсантів з солодкими подарунками. Але Ян не губить нитки розповіді.

– А другий раз ми таки заїхали в аеропорт, – повертається туди, де зупинився. – Це було дванадцятого листопада. Вночі ми перейшли у старий термінал. Усі дні тривали перестрілки, але складалося враження, що це більше імітація, «докучливий вогонь». Сепаратисти змінювалися щотижня, їм не хотілося підставлятися. Стріляли, щоб звіти для Москви скласти, так мені здавалося. А двадцять дев'ятого листопада розпочався справжній штурм. Одразу було зрозуміло: приїхали професіонали, конкретні хлопці з конкретним завданням, вони й узялися за справу конкретно. Ми чули, що були серед них і

чеченці, з характерним акцентом. Та ми й бачили їх – у беретах, бородаті. Найнебезпечнішим і ймовірним напрямком для штурму була східна частина старого терміналу. Нас тішила думка, що там були розтяжки й сигналки. Може, попередні сепари думали так само. Тепер не важливо, були там розтяжки чи не було, це не завадило атакуючим. А в нашому взводі особовий склад – це механіки-водії, наводчики-оператори, командири БМП, був ще просто водій. Хлопці в основному з Херсона, Запоріжжя, Дніпропетровської області… Ніхто й не здригнувся, гідно зустріли, істерик не було. Всі стояли на своїх місцях. Хоча й не були підготовлені до бою в приміщеннях, коли до ворога метрів десять-п'ятнадцять. А то й п'ять. О пів на дванадцяту дня почався штурм, з'явився перший поранений. Нічого, трималися. Мене вибили близько п'ятої години. Просто відчув удар у руку, відкинуло – і все. Бій тривав. А десь годині о десятій вечора серед нас було вже дев'ять поранених. Тоді з нового терміналу прийшло підкріплення з сімдесят четвертої аеромобільної бригади, і поранені вночі потихеньку перейшли зі старого терміналу в новий, вздовж паркана, там метрів вісімдесят… все прострілюється… Головний у нас там був Тополя, заступник командира дев'яносто третьої бригади. Його теж контузило.

Хлопці потім розповідали – бій тривав увесь день. Важко дався. Сімнадцять «трьохсотих», чотири «двохсотих» – один, на жаль, залишився там. Не вдалося його витягти. Старий термінал став його могилою… Довелося підірвати старий термінал.

Ян показує фотографії з мобілки друга Артема, бо його власна мобілка розбилася у бою. Артем з Дніпропетровська, під Іловайськом потрапив в оточення, був у полоні, потім у госпіталі, повернувся назад…

– Ось тут, – Ян показує фотографії на екрані мобілки, – на першому поверсі старого терміналу, коли тихо, найбільшим задоволенням було посмажити картоплю на вогні. У нас там якийсь мангал був, піднос знайшли… Вночі було дуже холодно. Це тільки коли бій – жарко. А у черговому режимі, на посту, холодно.

Заступали утрьох. Один стоїть дві години, двоє відпочивають, потім змінюються. Якщо є тепловізор – дивишся в тепловізор, якщо ні – орієнтуєшся на слух. Щось зашаруділо в повній темряві, якийсь підозрілий звук: чеку з гранати висмикнув – і туди. Одного разу виявилося, що це кіт шурхотів. Потім прибіг до нас, обурено нявкаючи… – Ян нарешті усміхається, нагадує: – Я котів люблю…

Показує у мобілці стіну, на якій усі розписувалися, підвал, де могли поспати, більш-менш обігрітися; показує отвір у стіні, за ним – чорнота.

– Ось звідси пішов штурм, з цієї діри. Звідси полетіли гранати, запрацювали гранатомети…

А позивний? Який у Яна позивний? У нього не було позивного. У них у підрозділі по іменах один до одного зверталися, а позивні були лише у тих, хто по радіостанції спілкувався.

…Ян поступово одужує, чекає на приїзд дружини й доньки. Багато читає. Пораненим у госпіталі подарували електронні книжки. Ян вдячний комусь невідомому, хто «набив» йому до букридера книжок до його смаку. Є улюблена фантастика, воєнні мемуари. Ян хоче в білих плямах Другої світової війни розібратися… І, – усмішка, – боїться набрати кілограмів. Каже: за місяць схуд на десять кілограмів, а тепер, з таким наполегливим годуванням, – кидає оком на Олену, – можна легко повернутися до попередньої ваги…

– Ви знаєте, – кажу йому, – хто першим назвав таких, як ви, кіборгами? Самі бойовики. На початку вересня один з бійців так званої «Новоросії» написав: я, блін, не знаю, хто захищає Донецький аеропорт, але ми їх вже три місяці вибити не можемо… І далі, близько до тексту – намагалися, мовляв, штурмувати, але нам так вломили, що змушені були відійти… А висновок був такий: не знаю, хто там сидить, але це не люди, це кіборги…

Ян невизначено гмикає, я цього слова – кіборг – від нього не чула. Як і інших слів – патріот, герой, батьківщина… Він і про бій за аеропорт розповідає буденно, звичайними словами.

Розмови, розмови, розмови… Вони тут лікують. Вони тут душу перевертають, знімають з неї тягар. Волонтерка Настя (та, що перевелася на заочне й у госпіталі щодня) переконана, що це іноді найголовніше – поговорити з хлопцями, просто послухати їх з розумінням. Але воно не завжди так буває, щоби усе збіглося – настрій, певний час, реакція… Приходить бабуся з домашньою картопелькою, загорнутою в газети, у кілька рушників. Ще гарячою. Хлопці вдячні їй, хоча саме цієї хвилини їм їжа до рота не лізе, але й бабцю ображати не хочуть, з'їмо, кажуть. Трошки пізніше неодмінно з'їмо. Бабусі цього замало, її переповнює співчуття, і вона сама усе псує: ой Божечку! – зі схлипом, з надривом, до когось безногого: – бідна дити-ина! та що ж з тобою зробили… та як же ти тепер?…

Й без того на серці скребло, а тепер і поготів – хіба встати й вийти. Курити. Хто може встати.

Тому Настя часом зупиняє деяких відвідувачів біля ліфта: ви до кого? «На солдатиків подивитися…» – «Подивитися? – обурюється вона. – Хіба ж це зоопарк?…» Настя, за її власним визначенням, «відповідальна» за хірургічний корпус, за те, щоб хлопці тут мали усе необхідне… Інформацію, списки потреб дівчата виставляють на Фейсбуку на сторінці «Волонтерської сотні».

Про один із найпам'ятніших днів Настя згадує так: «Це коли у корпусі було погано з водою… звичайною питною водою. Її практично не було. На сім палат – одна баклажка, і усі хлопці просили пити…»

У воді завжди найбільша потреба, а з одягу найперший дефіцит – спортивні штани. Хто б сказав ще рік тому, що найкращим подарунком для дівчини буде кілька чоловічих треників…

Якби Настя була літературним персонажем, якби оповідання про неї було не фотографією, а написаною з натури картиною, то цю дівчину привело б у волонтерство ніщо інше, як кохання. Потреба підтримати близьку людину вийшла б за рамки романтичних стосунків, розрослася б до необхідності допомагати багатьом, стала

б стилем життя. Оповідання про Настю мало б світлий фінал. Її майбутнє проглядалося б у тому, що вона відчуває і що робить тепер.

3

Під вечір береться мороз. Перебігаємо між корпусами, встигаючи відчути холод зимового повітря. На ґанку стоїть Василь, айдарівець, у самій футболці з тризубом. І хоч би що йому, з рота пара, жартує з хлопцями-дівчатами, а ті у теплих куртках. Застудите героя!

Про Василя писали усі засоби масової інформації: йому у полоні сепаратисти відрубали руку сокирою за татуювання «Слава Україні!». А тоді, скаліченого, обміняли на когось із родичів свого ватажка. Забираємо Василя до корпусу, а швидше, він сам вирішує, що час іти. Обганяє нас, іде коридором відділення реабілітації, ліве плече нижче правого, наче рука відтягує його донизу.

Час від часу Василь приїжджає до госпіталю зі Старого Самбора, на реабілітацію. Вдома завдяки йому виник швейний волонтерський батальон, де шиють із флісу шкарпетки, балаклави, кікімори, маскувальні халати, передають на Схід. Він сам з волонтерами вже возив на Луганщину термобілизну, військову форму, тепловізор. Хтось починає з волонтерства, а тоді стає бійцем, бере до рук зброю. А у когось навпаки, спочатку передова, бої, поранення, одужання, а тоді – волонтерство. І всюди різні люди трапляються. Є люди, а є гівномути (як сказав один з поранених бійців). Таке слово вигадав. Василеві один такий зустрівся, з порадою: для чого тобі дорогий протез, тобі ж достатньо вчепити гак, щоби пакет тримати… Але трапився й медик, що дав надію: є, мовляв, у світі такі сучасні біонічні протези, що наче мають нервові закінчення, навіть штучні пальці згинаються-розгинаються. Але й ціна немала, до двохсот тисяч доларів… Підключай, сказав, волонтерів і доброчинців, вони допоможуть.

– Волонтери – наше все!

Це Фелікс радіє, зустрічаючи Марину. Високий, говіркий, помітно накульгує. Він доброволець із батальйону територіальної оборони «Волинь». На реабілітації. Стильна зачіска, палиця в руці, футболка

«Слава Україні!». «Знову, – каже, – перукарі приходили» (перукарі тут теж волонтери). Розповідає, як спочатку на Сході батальйон нічого не мав, нічогісінько і як ситуацію заходилися виправляти звичайні люди. Волонтери привозили усе необхідне на передову, незважаючи на обстріли.

– Ми їм руки готові були цілувати, – каже Фелікс. – Якби не волонтери, то ні армії, ні добровольчих загонів не було б. Нічого б не було. І тут у госпіталі те саме...

Неспішно проминає нас зворушлива трійця: у центрі чалапає крихітна дівчинка, на голові підстрибують п'ять кумедних хвостиків. Маленьку тримають за ручки батьки: високий чоловік у жорсткому корсеті і молода жінка, коса через плече.

Дівчинка нещодавно навчилася ходити, саме у госпіталі й навчилася. Це перше, що дізнаюся про цю сім'ю, а друге – що вони з Білої Церкви. «Я Віку ще годую груддю», – каже Людмила. В усіх госпіталях сімейне тріо разом, зараз жінка з дитиною живуть у школі-інтернаті, шукають житло поближче, але з ранку до вечора – зі своїм чоловіком і татом. Руслан воював у сімдесят другій окремій механізованій бригаді, після тяжкого поранення чотири місяці лікувався у столичному госпіталі, а сюди потрапив на реабілітацію. «Розходжуюсь потихеньку», – усміхається він. Маленька Віка, крехчучи, подає батькові календарик, на фото – козенятко, символ наступного року.

– Скажи «на!», – підказує чоловік, – і я візьму.

Мала сопе, мовчки пхає татові картинку.

– Не розумію, – м'яко наполягає він. – Скажи «на!»

– Вона говорила, – Людмилі хочеться похвалитися успіхами малої, – вона щойно говорила, Руслан її навчив...

4

Світлану зустріли у «хірургії», у третій палаті – вона вітала Андрія (я його вперше бачу) з іменинами. Почекайте, сказав нам Андрій,

залишивши подарунок на ліжку.

– Сашко, де у нас там…?

Брат витяг звідкись пляшку червоного вина.

– Та не треба! – замахали руками до нього.

– Треба-треба. По три ковтки, за здоров'я. Штопора, щоправда, немає, але це не страшно.

Спостерігаємо за тим, як можна відкоркувати вино без жодних допоміжних засобів. Виглядає як фокус. Андрій перекинув пляшку догори дригом, тримає її у повітрі, а брат Сашко б'є у дно дволітровою пляшкою мінеральної води. Глухі удари – і жодних зрушень.

– Зараз піде, – запевняє Андрій, міцно стискаючи здоровою рукою пручливе каберне, – нікуди не дінеться…

На ньому синя футболка з написом «Україна – моя земля». Прооперована, схована у жорстку лангетку, рука на перев'язці наполовину затуляє останнє слово. Андрієві потрібна допомога, але він не дозволяє нікому втручатися. Та й ніхто з нас не здатний відкоркувати пляшку без штопора, без ножа, голими руками. Нам залишається лише дивитися.

Корок вперто тримається скляного горла.

– Може, іншим разом? – пропонує хтось із дівчат.

На неї дивляться з осудом: нікуди ми не підемо, особливо тепер, коли нічого не виходить, коли той корок ані руш. Андрій має відкрити це непоступливе вино. Однією рукою. І він б'ється з тою пляшкою чимдуж, підохочуючи брата:

– Давай, Сашко! Ще! Ще! Сильніше бий!

І от нарешті корок не витримує.

– Є! – каже Сашко.

Каберне вибулькує у пластикові стаканчики. Тост: за перемогу! Андрій тягне свій ковток через трубочку. Обличчя йому відновлювали канадські пластичні хірурги. Боєць вісімдесятої аеромобільної бригади. Після поранення у Луганському аеропорту він переніс уже кілька операцій голови, руки, ноги. Ще в аеропорту

йому ампутував ногу хірург-травматолог, який згодом повернувся на постійне місце роботи – у цей госпіталь, у це відділення, яким керує. Тепер «веде» Андрія. Як і дядю Сашу з «Айдару», який прикривав відхід поранених з аеропорту.

У ті липневі дні підполковник медичної служби разом зі своїми колегами облаштував похідну операційну в Луганському аеропорту. Знеболювальних бракувало, траплялися дні, коли пораненим витягали осколки під «дерев'яною» анестезією: «Тримай, брате, патичок у зубах!» Але медикам вдалося неймовірне, вони не втратили жодного з півсотні поранених. Андрію зі шматочка стегнової кістки лікарі сформували щелепу, з ноги взяли шкіру на понівечену руку… Зібрали, каже, як конструктор. Невдовзі йому ставитимуть зубні імпланти, все буде гаразд із обличчям Андрія, вже й чутливість поступово повертається…

– Андрія врятував Хірург і велике кохання, – говорить Світлана.

Над ліжком Андрія, між дитячими малюнками – портрет повненької білявки з двома дівчатками. Сім'я.

– З Андрієм зараз брат, а потім знову дружина приїде, у цій сім'ї своїх не кидають, – це Світлана вже по дорозі до «офісу». – А є такі випадки… хай Бог милує… Скажи, Марино?

Марина киває. Були у госпіталі хлопці з обома перебитими руками, і траплялося таке, що дружина приїжджала раз на два місяці, посиділа поруч, навіть на тумбочці не поприбирала – забралася й поїхала. А хлопцю без допомоги ніяк. Його товариші по палаті в туалет водять. Він не може себе обслуговувати, навіть сам води напитися не в змозі…

– А ще трапляється, що родичі пораненого користуються його грошима, – докидає Світлана. – Ми організовуємо збирання коштів на лікування, протезування, аж раптом помічаємо: дружина дістається до госпіталя лише на таксі, у гарному новому вбранні приходить, хоча приїхала гола-боса. Є й такі… Одні останнє віддають, інші сподіваються, що за них хтось усе зробить…

Мало не забула, для чого шукала Світлану: мені потрібні координати волонтерів, які шиють «розгрузки». Це слово ще кілька місяців тому мало зовсім інше значення. Принаймні для більшості. А тепер хто ж не знає: «розгрузка» – це військовий спецодяг, розвантажувальний жилет з багатьма кишенями та петлями для необхідних речей. Можна купити за грубі гроші, а можна й пошити – і тут волонтери не пасуть задніх, шиють самі. Записую номер телефону.

В офісі на прохідній пахне смаженою цибулею та свіжою випічкою: дівчата розрізають на кавальчики величезний гарячий пиріг з капустою. Приніс чоловік, сказав: теща спекла. Повертаємось у корпус із розкладеними в маленькі пакети шматочками. Безрозмірний пиріг – вистачає і хлопцям, і медсестрам, і волонтерам. Запах розбурхує голод, за цілий день ми нічого не їли і навіть не хотіли. Тепер розумієш, каже Марина, чому я схудла за останні місяці?...

5

Новий день – інша пісня. І у Вадима репертуар змінився, і настрій у багатьох. Олександр нині не в настрої, але виду не подає. Тільки говорить й говорить, тамуючи біль. Йому цього тижня зробили операцію, начебто останню – вставили металеву пластину у стегнову кістку. І він раз у раз замовкає, стиха постогнує. Після уколу знеболювального відживає, усміхається медсестрі, береться розповідати, як працював водієм, ганяв вантажівки на великі відстані. Курив по дві пачки на добу. Одну цигарку викурює – по наступну тягнеться. Страшенно смалив. Часу на дорогу давали обмаль, немов автомат програмували на певне завдання: наче ти не людина і тобі не потрібні ні сон, ні їжа, ні зупинки час від часу. А з оформленням супроводжувальних паперів усе навпаки – тягнули, душу вимотували, змушували чекати годину, дві… Щоб не заснути за кермом, Сашко припікав собі шкіру між великим і вказівним на лівій руці: біль закемарити не давав.

Після того як остаточно прийшов до тями у реанімації, зробив відкриття – не перебиті ноги, а той безперечний факт, що він кілька днів не курив. І не відчував жодного бажання! Хлопці курили навіть на ліжку, бо ходити не могли, а він нюшив повітря й не міг второпати: як так? чому його, затятого курця, не тягне до цигарки? Дивна історія, він так і не знайшов їй пояснення.

Біля Андрія, за здоров'я якого ми пили червоне сухе, тепер дружина, я її одразу впізнаю, вона така сама, як на фото біля його ліжка. Волонтер Тетяна (не та, що на прохідній, інша) цього дня знову привезла спеціальні чохли на поранені руки-ноги. Кілька днів тому знімала мірки, і от уже волонтери їх пошили. Славік застібає блискавки на чохлі, нога з апаратом Ілізарова ховається в одежину, зсередини флісову, зовні – з вологовідштовхувальної тканини. «Тепер можна й на вулицю!» – радіє Славік. Тетяна обміряє руку Яна, він матиме обнову за кілька днів. Доведеться апарат на руці ще не

один тиждень носити, але це нічого, каже Ян, він знає, як розробляти м'язи та сухожилля. «Колись на шахті сильно травмував пальці лівої руки, а тоді поступово розпрацював їх. І цю руку розпрацюю».

– Ви волонтер? – запитує мене чоловік у коридорі, когось провідати прийшов.

– Ні, я помічник волонтера.

– Тут щось вайфай глючить!

Чого тільки не доводиться з'ясовувати волонтерам…

А от і Світлана у рудій робочій куртці.

– Добрий день, – кажу.

– Який ще добрий день? Слава Україні! – відповідає з усмішкою, а очі сумні.

Збирається на Схід. Новини читали?… Отож. Повезе на передову, що зібрали. Там, каже, хлопці воюють, з якими на Майдані разом були. Хочу, каже, там залишитися.

– А ми тут з ким залишимось? – зупиняє її Марина. – Не відпускаємо. Навіть не думай.

Світлана, якби це відбувалося в оповіданні, теж поїхала б на Схід. Повезла б танкістам спальники. А там їм трапився б якийсь метушливо-заклопотаний командир: швиденько, швиденько, ось тут розвантажуйтесь – і дякую, давайте назад, тут небезпечно. А через кілька днів Світлана видзвонила б своїх підопічних: слава Україні! То як там спальники? Не мерзнете тепер?… А танкісти і далі сплять під танками на землі. Не дійшла до них волонтерська допомога. Світлана вибухнула б монологом, від сили якого розтанув би сніг і розкололася крига. Вона сказала б усе, що думає, не добираючи слів. І назад! До того командира. У крижаному мовчазному спокої… У тому оповіданні вона б залишилася на передовій і чоловіки-побратими розповідали б про неї неймовірні історії.

Біля ліфта зустрічаю доньку дяді Саші, Аню. Вона тепер тут, і її старша сестра Олександра, падчерка дяді Саші, обидві з дітьми, обидві біженки з Луганська… Аня кілька днів тому сяяла усмішкою, демонструючи ямочки на щоках, розповідала, що віддала дітей до дитячого садочка, а нині зовсім без настрою. Що таке? Друг у Луганську повісився. На власному ремені. У неї такі зараз очі, що краще б вона сьогодні не приходила до батька. Важкий день.

Сашкові знову роблять знеболювальний укол. Він блідий як стінка, очі запали, ще й неприємності якісь в «Айдарі». Вам, каже, цього краще не знати… А тоді й розказує, і висновок робить: хлопці поїхали воювати, а не гнити, яке, до дідька, перемир'я…

Олена шепоче: зрив був у нього сьогодні, може, від болю, а може, від новин. Нещодавно заспокоївся. Ніколи не знати, що може статися наступної хвилини з терплячою людиною.

Тут ще таке було. Хлопчина, якому ступню вибухом відірвало (таких тут чимало), тихий, невередливий Андрій з Волині, завжди занурений у свої думки, раптом через якусь дрібницю – у крик. Немов чеку хтось висмикнув. На нейтральну репліку про туристів у місті – ходять, мовляв, радіють життю – його понесло без гальм: усе у них в шоколаді!.. наче в іншій країні живуть!.. Це у нас війна! А у них все чудово!

І усе голосніше: а я без ноги! Я без ноги тепер! Чому це зі мною сталося? Чому я?!

Йому спочатку хтось один, а тоді й усі: ти живий, дякуй Богові, дякуй долі, кому віриш, тому й дякуй. А він у крик: за що дякувати?! За те, що я тепер каліка?! А вони на вечірках та дискотеках?

– І ти будеш…

– На протезі?

– На протезі. Якщо характеру не забракне.

– Не хочу! Я жити не хочу!

Така істерика почалася, що повтікали усі. Марина залишилася. Стримуючи себе, говорила, говорила, аби не мовчати. Не можуть усі

йти воювати, хтось має працювати, щоб податки платити, щоб було за що армію утримувати. А сама думає: якого чорта таких, як він, туди узяли, а фахівцям відмовили? Не готових до пострілів та окопів, вчорашніх школярів, які життя не бачили, які автомата у руках не тримали, – узяли, а волонтерів-спецназівців, нехай не першої молодості, не дуже здорових, але добровольців – не взяли… Треба було брати тих, хто служив в армії, хто має військову спеціальність. А вголос інше: у тебе життя попереду, ти будеш ходити.

Андрій її не чує, пустився берега, ридає. Так страшно, так безнадійно… Аж раптом – телефон озвався. Мама. Марина: алло! І втратила дар мови від почутого. Малий загубився! У Стрийському парку! Щойно був поруч і вже нема!!!

– Як загубився?…

І поки Мариною трусило, Андрій замовк, повалився на ліжко.

Малого швидко знайшли, він навіть не встиг налякатися. Андрій, накрившися ковдрою, вже тільки схлипував, чимраз тихіше. Сам як дитина, що загубилася.

6

За кілька днів маленька Віка наче подорослішала. Смикає маму за руку, тягне кудись, заважає розмовляти з лікарем. Підходжу так, щоб на рівні очей малої опинилася торбинка, з якої визирає біла кудлата іграшка. Дівчинка замовкає, витягає песика, притискає до себе. Віка не боїться дорослих, до усіх йде, усім усміхається, госпіталь для неї – майже дім. Коли її батька підняли по бойовій тривозі, їй було п'ять місяців, коли поранило – десять. Зараз їй рік і чотири. Поки ми розбираємо торби з батьками, поки розмовляємо, вона гуляє вже сама, без догляду. Всі її тут знають.

Руслан і Людмила тримаються разом усі ці місяці. Коли старшому лейтенанту вручали у київському госпіталі медаль «За оборону рідної держави», його дружина Людмила отримала медаль «За вірність та кохання». Роман зі своїми двома взводами стояв під самим кордоном з Росією, біля Червонопартизанська. Наказ був: триматися! Двадцять четвертого липня блокпост почали обстрілювати.

– Я навіть не зрозумів, що упіймав кулю, – відчув лише, що ноги відмовили. – Руслан лежить у палаті, корсет поруч – на тумбочці, без нього не ходить. – Куля зі зміщеним центром залетіла під бронежилет, пробила, як потім з'ясувалося, легені, пошкодила хребет і вийшла через печінку… Хлопці мене перемотали, два уколи наркотику ввели, щоб біль притлумити, і відправили у польовий госпіталь. Комбат прийняв рішення відвезти кількох важких поранених на територію Росії, бо нікуди більше не довезли б живими. Через пропускний пункт Червонопартизанськ-Гукове. «Градом» стріляли з Гукового, це Ростовська область, і операцію мені зробили у Гуковому… Вдячний лікареві, що мене врятував. Того ж дня мене відправили у Ростов-на-Дону «швидкою», а звідти літаком у Київ…

У реанімації Руслана підключили до апаратів підтримки життєдіяльності, але дихав він самостійно. Лише через два тижні відчув поколювання у кінчиках пальців і зміг ними поворушити. У ті перші тижні Руслан перетворився на суцільний біль, а Людмила була саме терпіння. Каже, що чоловік страждав безмірно, не давав до себе доторкнутися.

Якби не волонтери, не вийшли б Руслан і Людмила з цієї біди. Лише одна крапельниця коштувала три з половиною – чотири тисячі гривень, а Руслан їх отримував по три-чотири на день протягом двох місяців. Дружина з малою була з ним вдень, вночі сидів біля нього хтось із волонтерів – Руслан був зовсім безпомічний. Волонтери забезпечували ліками. Автомайданівці возили Людмилу з Вікторією в Русанів до брата Руслана (він там живе), за сорок кілометрів і назад. Згодом Людмилу з дитиною кияни взяли до себе на квартиру неподалік госпіталю, щоб вони не витрачали час на переїзди. Без грошей взяли, просто так. Дівчинка-школярка, п'ятнадцятирічна Таня (у неї батьки волонтери), гуляла з Вікторією. Принесе у госпіталь погодувати – і знову на вулицю. Мала до неї звикла, як побачить – ручки тягне, обіймає. Тепер Людмила з дитиною вже знову «на квартирі», знайшли кілька днів тому. Половину платні за помешкання узяли на себе добрі люди...

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

Коли потрібна допомога…

ЖАДАН КАРПА
ЛЮБКА ШИЯН
СЛАВІНСЬКА ДЕНИСЕНКО
КІДРУК БАБКІНА
РОЗДОБУДЬКО ВДОВИЧЕНКО

ВОЛОНТЕРИ

Мобілізація добра

КЛУБ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ